

Наталія Хома

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПОЛІТИЧНА УРБАНІСТИКА: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРЕДМЕТНОГО ПОЛЯ

Natalia Khoma. Political Urban Studies: Conceptualization of the Subject Field.

Attention is drawn to the fact that nowadays urbanization is one of the most important trends of modern society development and its consequences should not be underestimated. It is emphasized that the research and forecast of the urbanization processes requires new approaches, which are, in particular, offered by the modern interdisciplinary area of political studies – political urban studies. The need for conceptualizing this new area of political science is substantiated.

According to the author, the subjects of political urban studies are: a modern city in the globalized world; a person in the modern metropolis; features of the urban culture formation in the modern society; quality of the urban environment and the political ways of improving it; conflict and risk factors of the modern city's development; urban political regimes; municipal electoral processes and the forms of urban population's political activity; socio-political technologies in the city; modern city marketing; analysis of the urban communities as primary subjects of local government; city as the space of socio-political communication etc.

Author focuses on the following issues of political urban studies: what is the modern city like (and what it should be like)? Who determines the development of cities nowadays and how to make this process for efficient and transparent? What are the factors that determine the daily life of a city with its historical heritage, which includes layers of different eras nowadays? Where the hidden potential of the city can be found and how to make the city valuable for its residents, as well as recognizable to the international community (branding)? How to organize communication and cooperation between different socio-political actors who are active in the city?

Attention is drawn to the issue of cities, urbanonyms and toponyms renaming in the context of implementation of the Law of Ukraine "On the condemnation of communist and national-socialist (Nazi) totalitarian regimes in Ukraine and the prohibition of propaganda of their symbols".

The heuristic potential of political urban studies is illustrated on the example of grouping the administrative structure into government clusters. Functional differences of elements of urban landscape in different historical periods are determined. It is emphasized that modern representative architecture should be directed to the widest social inclusion, provision of new opportunities for interaction of population as well as interaction between «government - society». It is underlined that there is a tendency of uniting within a single building (block) of the highest possible number of state or local governmental authorities for optimization of the management process in view on the inclusion of architecture (so-called governmental clusters).

The foreign experience of the cluster approach usage is analysed. The main formats of its application are: 1) separation of governmental cluster in structure of «old» capital, usually by having government buildings outside the historic centre or on the outskirts; 2) transposing the capital to the newly built administrative-territorial units.

European experience of governmental clusters organization on the example of successful West-European projects – the government blocks in Oslo and Berlin, as well as the complex of governmental buildings Lombardy in Milan is researched. Practices of Asian cities, including Sejong in South Korea, Putrajaya in Malaysia, Chandigarh in India is studied. Attention is also paid to several projects in the former Soviet Union, including: Astana in Kazakhstan and plans to construct a new Parliamentary Centre in North West Administrative District (Mnevnikovskay plain) in Moscow. It is emphasized that intention of architectural planning is not only compact grouping of administrative buildings, but also the idea of power decentralization (Georgia). The problem of the governmental block transfer from the historical part of Kyiv is also analysed.

The cluster approach is defined as the best way of organizing big cities space, especially capitals.

Key words: city; political urban studies; urbanization; government cluster.

Урбанізація сьогодні – серед найважливіших тенденцій планетарного розвитку. Міста найперші відчувають результати міграції із зон конфліктів; вони виражають безпекові хвилювання містян, які стикаються з викликами тероризму та іншими джерелами

напруження. Оскільки урбанізація неминуча, то прогнозуючи її тривожні наслідки, не можна ігнорувати її позитивів. Справді, злидні, розростання нетрів і соціальне неблагополуччя, як характеристики сучасних великих міст, не додають оптимізму. Втім, в індустріальну епоху жодна країна не досягала значного економічного зростання без урбанізації. Процес глобалізації також зумовив увагу до продуктивного потенціалу міст. Наслідки урбанізації не можна недооцінювати, необхідний перманентний моніторинг і міждисциплінарний аналіз. Але сьогодні для України ще характерне деяке недооцінювання урбаністичних викликів у політичному розвитку держави та суспільства, як і нехтування рекомендаціями дослідників щодо розв'язання проблем, зумовлених урбанізацією.

Для дослідження та прогнозування процесів урбанізації, управління ними потрібні нові міждисциплінарні підходи. Одним із таких напрямків, на нашу думку, може стати політична урбаністика, завдяки методологічним можливостям якої здійснюватиметься науковий аналіз політичних особливостей розвитку процесів урбанізації в сучасному світі. Цей напрям політичної науки нині перебуває у стадії зародження, концептуалізації понятійного апарату, але, на наше переконання, він має потужний евристичний потенціал для осмислення політичних реалій, які трансформуються, модернізуються під впливом урбанізації. Тому актуальним завданням української політології і метою цієї наукової розвідки є визначення предметного поля політичної урбаністики як нового напрямку політичної науки, визначення тих завдань, які можуть бути охоплені цим дослідницьким напрямом.

У визначенні публікаційної бази, якою започатковано розв'язання даної проблеми, відзначимо, що на першому етапі урбаністичних студій (від початку до останньої чверті XIX ст.) формуються передумови вивчення міст, закладені у роботах М. Вебера, Г. Зімеля, Ф. Тенніса та ін. У цей історичний період зростає чисельність містян, формуються міста як центри робітничих рухів, що й зумовило інтерес до вивчення політичних і економічних процесів усередині міст. На другому етапі (остання чверть XIX – 1-ша половина XX ст.) увага чи не вперше повертається до урбанізованої особистості й особливостей міського середовища, міського способу життя (Л. Вірт, Е. Берджес, Р. Парк, Р. Паркстал). На третьому етапі (2-га половина XX – початок XXI ст.) виникають багато дослідницьких шкіл, які запропонували підходи до вивчення міста: технологічна школа (технічний прогрес розглядається як основний чинник розвитку та вивчення міст), «культурна школа» (за основу вивчення міста покладено культурні цінності, якими пояснюється політична, економічна, соціальна, екологічна та ін. організація міста), «школа соціальної влади» (в основі вчення М. Вебера про типи панування); цей (третій) етап представлений К. Лінчем, С. Сассен, І. Лакостом та ін. Загалом, якщо до середини XX ст. акцент в урбаністичних розвідках робився на економічних, архітектурних дослідженнях, то від цього періоду і до сьогодні акцент – на соціокультурній компоненті міста в дусі постмодерного підходу. Такі дослідники, як Г. Зімбель, М. Вебер, В. Беньямін, Р. Парк і Л. Вірт, а потім А. Лефевр, Е. Соуджа, С. Сассен та інші дивилися на суспільні процеси у просторовому вимірі кризь «оптику» міста.

Із сучасних авторів урбаністичній проблематиці присвятили наукові розвідки: 1) зарубіжні дослідники-урбаністи: С. Аннунціата, А. Лейфесте, Б. Стіфел, Ж. Субірос та ін.; 2) вітчизняні автори: В. Гук, С. Дяк, С. Ільченко, О. Мусієздов, Є. Сарапіна, В. Тимінський, І. Тищенко, З. Рибчинська, Р. Цибрівський, С. Шліпченко, Б. Шумилович та ін.; 3) пострадянські учені: А. Зам'ятін, А. Кошкін, А. Мельникова, С. Мельсков. В Україні найпотужнішими науковими спробами осмислення урбаністичної проблематики можна вважати випуски збірок досліджень із урбаністичних студій, присвячених темі політик і практик оновлення міста за підтримки Представництва Фонду ім. Г. Бьоля в Україні.

Зауважимо: урбаністична проблематика вивчається українськими дослідниками різних галузей (архітектурою, соціологічною та історичною науками, урбаністичною антропологією, культурологією та ін.), але у площині політичної науки вона практично не представлена. Тому нашим дослідницьким завданням є окреслення предметного поля політичної урбаністики та пошук аргументації щодо доцільності виокремлення цього самостійного напрямку у сегменті наук про політику.

Сучасна урбаністика (в українській мовній версії – містотворення) є альтернативною до державної діяльності з дизайну та проектування міського простору. Вона є соціально орієнтованою, спрямованою на покращення існуючих публічних просторів і вирішення численних міських проблем. Поняття «urban studies», «urban theory» використовуються на позначення низки тенденцій, позицій та інтерпретацій, які прагнуть сформулювати розуміння особливостей життя міста та життя в місті. Архітектурне планування, гуманізація відчужених міських просторів, новітні формати міського активізму дедалі частіше є об'єктами аналізу соціогуманітарних наук; ці питання виправдано потрапляють й у поле політичної науки.

Третє тисячоліття без перебільшення можна назвати тисячоліттям міст. Якщо дивитися на урбаністичну проблематику не у локальному, а в глобальному масштабі, то у 2008 р. уже більша половина населення планети проживала у містах (приблизно 3,3 млрд осіб), а до 2025 р. прогнозується ріст кількості містян до 5 млрд. Практично увесь приріст населення відбувається за рахунок великих чи малих міст. Причому багато жителів міст будуть за межею бідності, а тому майбутнє великих міст у перенаселених країнах, які розвиваються, буде значною мірою залежати від рішень, які будуть прийняті вже зараз, не чекаючи 2030 р. Сьогодні політичні рішення мають враховувати демографічний приріст і ріст чисельності містян.

На думку С. Шліпченко, місто – це «втілення та трансляції певних кодів, цінностей, політичних і культурних правил, що полегшують сприйняття визначених форм колективного життя та соціальної згуртованості» [1, с. 13]. Як предмет вивчення місто постає простором, який «здатний продукувати/народжувати знання про найпотужніші та найхарактерніші трансформаційні процеси: глобалізацію, метрополітанізацію, комерціалізацію та конс'юмеризацію, трансформацію структур культурної пам'яті і структур приналежності, джентрифікацію тощо. Саме через те, що місто виступає своєрідним фокусом мереж влади, культури, комунікації та інформації, фінансових, торговельних, соціальних потоків, індивідуальної та колективної уявності» [1, с. 9]. Місто можна розглядати як відкритий процес спілнотворення певної «міської колективності», містянської (горожанської) ідентичності.

Парадокс у тому, що хоч сучасне життя стає дедалі урбанізованішим, «міста дедалі менше здатні контролювати умови свого існування» [1, с. 21]. Місто є простором можливостей і проблем водночас: у ньому здобувають вищу освіту, роблять кар'єру, з'являються нові ідентичності й ідеї, змішуються різні культури, але водночас місто концентрує бідність, незадовільний стан довкілля, а змішування представників різних культур, способів життя зумовлює різні прояви несприйняття (неприховану нетолерантність, конфлікти чи навіть жорстокість). Сучасний мегаполіс не лише асимілює в собі численні соціально-політичні процеси, а й є причиною їх появи. Неконтрольована міграція населення, збільшення безробіття, відчуженість людини в мегаполісі, конфронтації зумовлені різними причинами, конкурентна боротьба в сферах політики та економіки призводять до роз'єднання населення, соціальнополітичної напруги. Міста, особливо мегаполіси, породжують нові типи ієрархії та сегрегації, можуть сприяти виникненню маргінальних форм існування. У такій ситуації

важливим є забезпечення «моментів колективності» – святкування і згуртованості, моментів, коли городяни відчують себе активними й рівними учасниками [1, с. 29].

Сучасне містопланування є політичним інструментом. Адже місто є сферою, де соціально-економічні наслідки є дуже відчутними, і де саме локальні уряди уповноважені приймати рішення та відповідають за їх виконання. Водночас це одна з тих сфер, де співтовариства мешканців із певними потребами можуть ініціювати соціальний діалог і перетворити його на механізм досягнення інтересів своєї локальної громади. Новітнє місто є свого роду складним артефактом, в якому при розробці будь-якого нового проекту має збалансовано враховуватися весь спектр соціальних інтересів.

Здавалося б, що формування міста та бачення способів розв'язання його проблем – це, насамперед, професійний інтерес архітекторів, проєктувальників, інженерів. Але місто формують також: 1) політики та забудовники, що мають свої інтереси, які дуже часто суперечать інтересам містян; 2) громадськість, яка зацікавлена у безпечному, комфортному урбанізованому просторі; 3) дослідники, зокрема й політологи, які пропонують методологічну рефлексію тієї сукупності парадигм, шкіл, течій, теорій, що системоутворюють урбаністичні дослідження.

На сьогодні урбаністичні студії утверджуються як самостійний міждисциплінарний сегмент наукового знання. На нашу думку, можна говорити про зародження самостійного напрямку досліджень – політичної урбаністики, яка кристалізується як міждисциплінарний напрям із самостійним предметом наукових розвідок.

Політична урбаністика, на нашу думку, спрямована, з одного боку, на вивчення саме політичних наслідків зміни урбаністичного ландшафту, а з іншого – на випрацювання саме політичних механізмів гуманізації відчужених міських просторів. Вважаємо, що політична урбаністика своїм предметним полем охоплює як державну, так і недержавну соціально орієнтовану діяльність із дизайну та проєктування міського простору задля покращення існуючих публічних територій і вирішення численних міських проблем. Урбанізм формується як неоідеологія, свого роду новітня посткласична ідеологічна течія, а політична урбаністика постає як новітній міждисциплінарний напрям досліджень, який є своєрідною філософією творення повсякденного життя – за межами приватних помешкань і нової (вищої) якості.

Цариною наукового інтересу політичної урбаністики, на нашу думку, може виступати: сучасне місто у глобалізованому світі; людина в сучасному мегаполісі; особливості формування урбаністичної культури в сучасному соціумі; якість міського середовища та політичні шляхи її підвищення; конфліктогенні та ризикогенні чинники розвитку сучасного міста; електоральні міські процеси та форми політичної активності міського населення; соціально-політичні технології в управлінні містом; маркетинг сучасного міста; аналіз міських спільнот як первинних суб'єктів самоврядування; місто як простір соціально-політичної комунікації тощо.

На нашу думку, політична урбаністика може охоплювати: 1) аналіз динаміки урбанізаційних процесів; 2) вивчення політичних наслідків урбанізації, аналіз процесів субурбанізації, реурбанізації та рурбанізації, що відбуваються в сучасному суспільстві; 3) виявлення особливостей мегаполісів як нової форми політичної організації простору в урбанізованому світі, визначення проблем управління ними.

Завданням різних наук, у т. ч. й політичної, є з'ясувати, як зробити так, щоб простори міст сприяли віддзеркаленню спільних для всіх цінностей, просторових орієнтирів та певного сенсу колективної яви. У царині політичної урбаністики актуалізується низка питань, зокрема: яким є (має бути) сучасне місто з точки зору політичної сфери?; хто визначає розвиток міст сьогодні та як уможливити більшу ефективність і прозорість управлінського

процесу?; у який спосіб має формуватися ефективний зв'язок між владою та суспільством у питаннях управління та розвитку міста?; які чинники визначають сьогодні повсякденне життя міста з його історичною спадщиною, що включає нашарування різних епох?; де шукати приховані потенціали в місті та як зробити місто цінним для його мешканців та упізнаваним для світової спільноти (брендинг)?; як організувати комунікацію та співпрацю між різними суспільно-політичними акторами, що є активними в місті? Зрештою, зусиллями політичної науки можливе обґрунтування доцільності включення світових тенденцій урбанізації до глобальних проблем сучасності.

Політична наука може допомогти урядам в обґрунтуванні шляхів реагування на проблеми, котрі виникають унаслідок швидкої урбанізації. Саме у межах політичної науки (а саме в межах політичної урбаністики) можуть випрацьовуватися рекомендації щодо залучення усіх груп містян до планування та прийняття рішень, які стосуються місцевості їх проживання.

У царині політичної урбаністики виправдано може бути представлений аналіз впливу політики пам'яті на оновлення міст, вивчення того, що саме стає (може стати) об'єктом меморалізації. Політична урбаністика здатна розкрити потенціал публічного простору для формування містянських (горожанських) цінностей, містянської (горожанської) ідентичності.

Вважаємо, що предметом політичної урбаністики є й міські протестні рухи, які чинять опір певним планам оновлення міста чи пропонують альтернативні підходи до освоєння публічних просторів. Зауважимо, що уже є загальнопланетарною тенденція протестних рухів містян, котрі заперечують, наприклад, витіснення на периферії міст незахищених спільнот, комерціалізацію публічних просторів, макдональдизацію міст, знищення історичного спадку, відсутність інфраструктури для пересування осіб із обмеженими можливостями тощо. Відтак напрямком досліджень може слугувати потужність протестного потенціалу спільнот містян.

Напрацювання політичної урбаністики уможливають застосування містопланування як інструменту формування відчуття приналежності до міської спільноти, що сприятиме формуванню певної ідентичності «мешканця міста» та появі нових форм міського життя.

Якщо політики виразно стривожені темпами та масштабами росту чисельності населення міст, то політологи мають привертати увагу до незворотності цього процесу та безперспективності таких антиурбанізаційних заходів, як, до прикладу, обмеження доступу мігрантів у міста. Завданням політичної науки є відповідь на питання, чим обумовлений ріст міст – причинами демографічного характеру (зокрема, природним приростом населення), міграцією чи іншими чинниками.

Спробуємо розкрити потенціал політичної науки у царині аналізу проблематики урбаністики на прикладі однієї з проблем сучасних столиць-мегаполісів – створення урядових кластерів.

На нашу думку, сучасне містопланування має спрямовуватися на якнайширшу соціальну інклюзію, надання нових можливостей як для взаємодії населення, так і для взаємодії у системі «влада – громадськість». У контексті інклюзивності, як характеристики сучасного містопланування, викристалізовується тенденція до об'єднання в межах однієї будівлі чи району якнайбільше загальнодержавних чи муніципальних установ задля досягнення різноманітних завдань, насамперед, задля оптимізації управлінського процесу. Такі згрупування адміністративних структур віднедавна позначають поняттям «урядовий кластер»¹. Уже є успішні напрацювання у зарубіжній практиці з розбудови урядових кластерів.

¹ Кластер (англ. cluster) – група однакових або подібних елементів, зібраних разом.

Аналіз світового досвіду організації урядових кластерів показав дві паралельні тенденції:

1) виокремлення урядового кластеру в структурі «старої» столиці, зазвичай через винесення урядових будівель за межі історичного центру, іноді – на околицю; за такого проектування на околиці, в межах агломерації центр управлінської активності аж ніяк не стає другорядним, відстороненим від прийняття рішень;

2) перенесення столиці в новозбудовану адміністративну одиницю.

Ознакою міста, особливо – столиць, від давніх часів є можливість містян збиратися разом (майдан, ринкова площа тощо). Принципова ознака сьогоденної комфортності – це не лише можливість збирати разом «на Агору», але й можливість пересуватися пішки (велотранспортом), витратити мінімум часу задля пересування у межах адміністративних будівель тощо. Концепція «міста, комфортного для проживання» (англ. *livable city*) передбачає сучасне бачення перепланування мегаполісів, часто спроектованих задовго до появи сучасного транспорту та великої кількості населення.

Одні із перших дебатів щодо перенесення столиці велися ще з 90-х рр. XIX ст.: дискутувалося перенесення столиці Бразилії з Ріо-де-Жанейро. Причин спорудження нової столиці (1960 р. Бразилія) на віддалі від основних міст (але у географічному центрі країни) називалося щонайменше дві: 1) винесення державних структур із історичних міст, насамперед, з Ріо-де-Жанейро; 2) потреба розвивати відсталу інфраструктуру територій поза межами Ріо-де-Жанейро.

Якщо аналізувати європейський досвід організації урядових кластерів, то серед успішних проектів виділимо:

– урядовий квартал в Осло (Regjeringskvartalet), який у 1958-1996 рр. будували на місці старовинного імператорського кварталу;

– урядовий квартал Берліна втілює у 1990-х рр. не лише реалізацію ідеї урядового кластера, але й політичну ідею об'єднання Західного та Східного міста: по осі, заданій рікою Шпрее. Комплекс, видовжений на майже кілометр із заходу на схід, символізує об'єднану Німеччину;

– комплекс урядових споруд Ломбардії (Palazzo Lombardia) у діловому кварталі Мілана, споруджений у 2010 р.

Азійські міста, володіючи значним територіальним ресурсом, часто будують нові урядові центри в масштабі цілих міст чи секторів:

– Південна Корея з 2007 р. споруджує центр для міністерств і відомств у автономному місті Седжон. У нього з часом планується перевести міністерства з Сеула, а в основу планування покладено ідею близькості проживання державних службовців до офісних будівель;

– Малайзія не переносила столицю, а поруч із нею прибудувала спеціальний адміністративний центр. У 1995 р. на відстані 25 км від Куала-Лумпур з'явилося невелике місто Путраджая, в яке переїхали прем'єр-міністр і уряд; у самому КуалаЛумпурі знаходяться лише парламент та королівський двір;

– Індійське місто Чандігарх (столиця штатів Пенджаб і Хар'яна), зведене у 1951-1956 рр., розділене на 57 секторів, кожен з яких виконує визначену функцію. Урядовий центр (Асамблея (парламент), Палац Юстиції (верховний суд) і Секретаріат) під назвою «Капітолій» розташований у секторі 1 на околиці міста.

На пострадянському просторі виділимо два проекти (один реалізовано, другий заплановано):

– Казахстан у 1997 р. переніс столицю з усім комплексом урядових установ із АлмаАти в Акмола (пізніше – Астана);

– у Москві заплановане спорудження нового Парламентського центру у ПівнічноЗахідному адміністративному окрузі (Мневниківська пойма) – за межами центру, що за планом уможливить розвантаження транспортної інфраструктури.

Щоправда, причинами перенесення столиць можуть бути і не названі вище, наприклад:

– столиця Белізу уже кілька десятиліть, як перенесена до Бельмопану. Причиною перенесення було не «розвантаження» досі столичного м. Беліз, а урагани. Уряд у 1970 р. був перенесений вглиб материка, подалі від природних катаклізмів;

– австралійська столиця (з 1927 р.) Канберра виникла для припинення суперництва між Сіднеєм і Мельбурном, які змагалися за право столичного міста.

Звернемо увагу, що в архітектурне планування закладається не лише намір компактного згрупування адміністративних будівель, а й ідея децентралізації влади. Прикладом є Грузія, де парламент розташований у Кутаїсі, низка міністерств у Тбілісі, а основні урядові структури – у різних містах.

Уже не одне десятиліття обговорюється ідея перенесення урядового кварталу з історичної частини Києва. Звучать думки про переміщення центральних органів влади на Рибальський півострів, Осокорки, територію Північної Телички, площі Виставкового центру (ВДНГ) тощо; діючі сьогодні урядові будівлі мали б стати готелями, культурними центрами, музеями тощо. Періодично офіційно озвучуються ідеї проектів ділового центру: київською владою ще у 2006 р. був оголошений конкурс на кращу забудову Рибальського півострова міжнародним діловим центром «КиївСіті». Наступним став проект «Місто майбутнього».

Території на взірць Нижньої Телички чи Рибальського півострова традиційно визначають найпридатнішими для перенесення адміністративних і бізнес-центрів Києва з історичної частини [2, с. 31] задля успішного виконання владою столичних функцій та підвищення ефективності співпраці всіх гілок влади. Ці території при зміні функції промислових зон матимуть потенціал для влаштування відповідної інфраструктури та зменшать навантаження на центральну частину міста.

Проблема завантаженості й некомфортності для пересування історичною частиною столиці й відсутність реальних кроків для усунення незручностей навіть стала темою новітньої вітчизняної політичної сатири (наприклад, серіал «Слуга народу»). Громадськість же такі проекти іронічно іменує «Нью-Васюки». Та попри сарказм і недовіру громадськості, неможливо ігнорувати той факт, що історичний центр Києва довгі роки намагаються «підігнати» під потреби бізнесу та адміністративної влади. Водночас вулиці старого міста, й будинки, яким уже більше ста років, не мають змоги забезпечити сучасну ділову активність мегаполісу. Тож маємо багато новобудов, які зведено подекуди навіть усупереч вимогам ЮНЕСКО, а також транспортні пробки на історичних вулицях. До проблеми підходять із хибних позицій, руйнуючи історичні пам'ятки, замість того, щоб перенести центри ділової активності туди, де можливим є здійснення успішної бізнес-діяльності без пошкодження історичної забудови. Із точки зору архітекторів Києва [3], винесення урядового кварталу з історичного центру на сьогодні є необхідністю.

Таким чином, особливе значення для урбаністичного ландшафту сучасних мегаполісів має представницька архітектура та підходи до її розташування у межах (поза межами) міського простору. Як показує світова практика, кластерний підхід є оптимальним способом організації простору великих міст, насамперед, столиць.

Підсумовуючи, зауважимо, що «міська революція», починаючи з другої половини ХХ ст., та посилення її впливу на трансформацію суспільства сприяли поглибленню дослідницького інтересу до цього глобального процесу. Гуманістичне містотворення є інструментом вираження не лише рівня культури певного суспільства, але й минулих чи існуючих тенденцій у політиці, підходів до співвідношення «людина – влада» у політичній системі.

Воно опосередковано характеризує форму правління, режим чи є носієм інших політичних характеристик. На вивчення цих процесів і має спрямовуватися політична урбаністика, але її становлення вимагає подальшої концептуалізації предметного поля, деталізації методологічного інструментарію. Потреба подальшого поглиблення наукової концептуалізації політичної урбаністики в Україні зумовлена у тому числі й перейменуванням міст, урбанонімів і топонімів у контексті імплементації Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки».

1. Місто й оновлення. Урбаністичні студії / [редкол.: С. Шліпченко, В. Тимінський, А. Макаренко, Л. Малес, І. Тищенко]. – К. : ФОП Москаленко О. М., 2013. – 360 с. – (Представництво Фонду ім. Гайнріха Бьоля в Україні).
2. Глеба В. Просторово-адміністративна організація міста Києва та архетипи територій / В. Глеба // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. праць / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т держ. упр., Асоц. д-рів наук з держ. упр. – Харків : ДокНаукДержУпр, 2010. – Вип. 3-4. – 214 с. – С. 26–32.
3. Жежерин В. Киев мог быть другим. Выход на сегодня один – Киевская агломерация [Електронний ресурс] / В. Жежерин. – Режим доступу : http://kievvlast.com.ua/text/vadim_zhezherin-_kiev_mog_bit_drugim_vihod_na_segodnja_odin_kievskaja_aglomeracija_28079.htm